

Daniar Mutalâp

## DOUĂ COPII NECUNOSCUTE ALE *VEDENIEI SOFIANEI*

Alături de *Vedenia lui chir Daniil* și de *Viața lui Anastasie*, *Vedenia Sofianei* reprezintă o scriere eshatologică postbizantină, care a circulat în cultura românească veche începând cu veacul al XVII-lea și până în secolul al XIX-lea. Acest text vizionar s-a difuzat sub forma a două redacții: una scurtă, ilustrată de versiunile V (ms. rom. BAR 1505), I<sub>1</sub> (ms. rom. BAR 2183) și I<sub>2</sub> (ms. rom. BAR 2181)<sup>1</sup>, iar ce-a de a doua, redacția lungă, al cărui statut independent a fost recent probat de Andrei Timotin<sup>2</sup>, de versiunea G (ms. rom. BAR 1313), realizată la începutul veacului al XIX-lea. În articolul de față ne propunem să semnalăm existența a două copii manuscrise neincluse în ediția realizată în anul 2002 în cadrul colecției *Cele mai vechi cărți populare în literatura română*<sup>3</sup>. Întocmite la începutul secolului al XVIII-lea, cele două versiuni inedite se înrudesesc cu cea din ms. 1313 (G), punând în lumină circulația specifică acestei redacții.

Sub titlul „Poveaste de videnie a unii pravoslavnice fâmei oarecarea foarte de folosu” a fost copiat textul *Vedeniei Sofianei* între filele 100<sup>r</sup>–118<sup>v</sup> din cadrul unuia dintre cele două paterice (2<sup>r</sup>–124<sup>v</sup> și 125<sup>r</sup>–222<sup>v</sup>) incluse într-un miscelaneu provenit din colecția lui Mozes Gaster (nr. 98) și conservat la Biblioteca Academiei Române sub cota ms. rom. 1159<sup>4</sup>. Realizat în anul 1705 de copistul Ivan Făgărășan<sup>5</sup>, codicele a circulat în zona Brașovului, intrând în anul 1812 în posesia lui Gheorghe Vasilie Niegreș „din Făgăraș și am scris în Brașov”<sup>6</sup>. Miscelaneul este format din 290 de file scrise de o singură mână și numerotate atât cu slove-cifre, cât și mecanic. Numărului 2 arab imprimat pe colțul celei de a doua file îi corespunde

<sup>1</sup> Vezi *Descrierea manuscriselor*, în Andrei Timotin, Emanuela Timotin (ed.), *Scrieri eshatologice postbizantine: Vedenia Sofianei, Viața lui Anastasie, Vedenia lui chir Daniil*, studiu introductiv și ediție critică în *Cele mai vechi cărți populare în literatura română*, București, 2002, p. 30–54.

<sup>2</sup> Vezi Andrei Timotin, *Profeții bizantine și postbizantine în Țările Române (sec. XVII–XIX)*, București, 2015, p. 32–36.

<sup>3</sup> Andrei Timotin, Emanuela Timotin (ed.), *op. cit.*

<sup>4</sup> G. Ștrempel, *Catalogul manuscriselor românești*, vol. 1, București, 1978, p. 244.

<sup>5</sup> „Sfârșit Otecinicului și lui Dumnezău slavă. 7214 (= 1705) dechemvrie 24. Ivan Făgărășan” (ms. rom. BAR 1159, f. 124<sup>v</sup>).

<sup>6</sup> „Acest Otecinic ieste al meu, Georghe Vasilie Niegreș, din Făgăraș și am scris în Brașov la anu de la Hristos 1812, iulie 15 și cine l-o fura, să fie un blestemat și de Dumnezeu și de norod de oameni” (*ibidem*, f. 32<sup>r</sup>). Același Gheorghe Vasilie notează pe fila 32<sup>v</sup>: „La 1812 au răpusat părintele Georghe [...] lebu din Brașov la 16 zile a lunii dechemvrie și l-au îngropat la 18 zile... Și am scris eu Gheorghe Vasilie din Făgărași”. Însemnările au fost realizate pe o suprafață rasă a filelor, prezentând, astfel, lacune.

slova-cifră Δ (= 4), aspect care indică faptul că paginile marcate cu slovele-cifră A–B (1–2) și r–ε (3–5), care conțineau foaia de titlu a primului *Pateric*, precum și câteva dintre primele narațiuni, au fost pierdute la legare. Titlurile acestor fragmente pierdute nu ne sunt cunoscute, întrucât pagina pe care a fost transcris începutul scării patericelor (f. 220<sup>r</sup>–222<sup>v</sup>) a fost smulsă, prima intrare din cuprinsul păstrat fiind „Viața Sfântului Ioan Milostiv” (f. 58/ 53<sup>r</sup>).

În ceea ce privește compoziția acestuia, pe lângă cele două paterice (f. 2<sup>r</sup>–222<sup>v</sup>) ms. rom. BAR 1159 conține un *Cuvânt funebru* (f. 1<sup>r-v</sup>), *Viața lui Vasilie cel Nou și vămile văzduhului* (f. 223<sup>r</sup>–288<sup>r</sup>) și *Cuvântul preacuviosului părintelui nostru Efreem Siritianul pentru călugări* (f. 288<sup>v</sup>–290<sup>v</sup>). În continuare, vom prezenta conținutul celor două paterice copiate la un loc, între filele 2<sup>r</sup> și 222<sup>v</sup>, rațiunile care ne-au determinat să descriem povestirile hagiografice fiind atât de natură practică (prezența incompletă a cuprinsului miscelaneului, titlurile scrise cu cerneală deteriorată, pasibile în curând de a fi complet ilizibile), cât și legate de reluarea unui îndemn de a demara un „studiu aprofundat al corpusului de paterice manuscrise”<sup>7</sup> necesar pentru a lămuri circulația anumitor texte din cultura românească veche. Astfel, în descrierea scării patericelor, am menționat de fiecare dată, în notele de subsol, diferențele existente între intrările din cuprins și titlurile textelor din interiorul codicelui. Dat fiind faptul că unele narațiuni nu prezintă vreun titlu în text, deși în scară figurează cu diferite denumiri, am identificat povestirile respective și le-am diferențiat prin notarea între paranteze drepte a filelor între care acestea au fost transcrise.

Patericele cuprind următoarele texte<sup>8</sup>:

1. Aici au fost poveastea lui Andronic și Atanasiie (2<sup>r</sup>–11<sup>r</sup>)
2. Aici au fost poveaste pentru cei 3 orbi din Alixandriia, a lui Ioan și Sofronie den filosofu Stefan (11<sup>v</sup>–12<sup>v</sup>)
3. Aici a fost istoriia lui Avva Daniil pentru călugărița cea prepusă a fi bățivă și ea<sup>9</sup> s-a sfințit și iar a unor călugări rimliani (12<sup>v</sup>–14<sup>r</sup>)
4. Aici au fost pentru Pavel cel trimis la poslușanie când s-au rugat frații să vază unde să află și l-au văzut în rai și au luat și ei lin stâmpăr i proci. (14<sup>r</sup>–47<sup>v</sup>)
5. Viața Sfântului Antonie cel Nou (47<sup>v</sup>–51<sup>r</sup>)
6. Din poveștile Sfântului Grigorie Dvoeslov (51<sup>r</sup>–53<sup>r</sup>)
7. Viața Sfântului Ioan Milostiv (53<sup>r</sup>–64<sup>r</sup>)
8. Pentru Petru Vamășul [53<sup>r</sup>–57<sup>r</sup>]
9. Pentru Torin episcopul cel iubitor de aur [57<sup>v</sup>–58<sup>v</sup>]
10. Pentru un tânăr rămas sărac. A lui Ioan Milostiv [58<sup>v</sup>–59<sup>v</sup>]
11. Pentru un fămăn cu o fată ovreaică [59<sup>v</sup>–61<sup>r</sup>]
12. Pentru o călugăriță răpită de un mirean [61<sup>r</sup>–62<sup>r</sup>]
13. Pentru Vitalie starețul care a mântuit pre curvă [62<sup>r</sup>–64<sup>r</sup>]

<sup>7</sup> Andrei Timotin, Emanuela Timotin (ed.), *op. cit.*, p. 31.

<sup>8</sup> Primele 6 intrări nu se găsesc în scara conservată între filele 220<sup>r</sup> și 222<sup>v</sup>. De asemenea, intrarea 45 marchează începutul celui de al doilea *Pateric*.

<sup>9</sup> Scris: ѿ.

14. Pentru *un călugăr* ce s-au făcut ovreaiu (64<sup>v</sup>–65<sup>r</sup>)<sup>10</sup>
15. Pentru *un tâlhar* ce s-au pocăit (65<sup>r</sup>–66<sup>v</sup>)<sup>11</sup>
16. Pentru o călugăriță ce au fugit în pustie (66<sup>v</sup>–67<sup>v</sup>)
17. Pentru Serghie vâtaful de curve (67<sup>v</sup>–71<sup>v</sup>)<sup>12</sup>
18. Pentru o călugăriță aflată în pustie (71<sup>v</sup>–72<sup>v</sup>)<sup>13</sup>
19. Pentru altă călugăriță din pustiia Iordanului (72<sup>v</sup>–76<sup>v</sup>)<sup>14</sup>
20. Pentru altă călugăriță iar din pustie (76<sup>v</sup>–78<sup>v</sup>)<sup>15</sup>
21. Pentru milostenie (78<sup>v</sup>–83<sup>v</sup>)
22. Pentru *un sihastru* și *un tâlhar* de au ucis 199 de oameni [79<sup>v</sup>–81<sup>r</sup>]
23. A părintelui Evstafie vameșul [81<sup>r</sup>–83<sup>v</sup>]
24. Altă poveaste mai minunantă de cea dintâi (83<sup>v</sup>)
25. Viiața părintelui Vasilie cel Mare (83<sup>v</sup>–85<sup>v</sup>)
26. Pentru *un ovreaiu*, anume Iosiv [85<sup>v</sup>–87<sup>r</sup>]
27. A părintelui Elisei [87<sup>r</sup>–92<sup>v</sup>]
28. A părintelui Isaiia cu ucenicul său Petru [92<sup>v</sup>–93<sup>r</sup>]
29. A lui Grigorie patriarhul [93<sup>r</sup>–93<sup>v</sup>]
30. A lui Efrem patriarhul Antiohiei [93<sup>v</sup>–94<sup>v</sup>]
31. Pentru 3 sihastru (94<sup>v</sup>–95<sup>v</sup>)<sup>16</sup>
32. Pentru alți 3 sihastru (95<sup>r</sup>–100<sup>r</sup>)<sup>17</sup>
33. Pentru 2 părinți din Sinaia [95<sup>v</sup>–96<sup>r</sup>]
34. Pentru *un Ioan călugăr* antiohian [96<sup>r</sup>–97<sup>r</sup>]
35. Pentru *un sholastic* din Antiohii [97<sup>r</sup>–97<sup>v</sup>]
36. Pentru părintele Marchiiian [97<sup>v</sup>–98<sup>v</sup>]
37. Pentru o jupâneasă de sfat de s-au călugărit [98<sup>v</sup>–99<sup>r</sup>]
38. Pentru doi sihastru goli [98<sup>v</sup>–99<sup>r</sup>]
39. Pentru părintele Gheorghie de Sinelis [99<sup>r</sup>–99<sup>v</sup>]
40. Pentru Antim bătrânul [99<sup>v</sup>]
41. Videnia Sofianii (100<sup>r</sup>–118<sup>v</sup>)<sup>18</sup>
42. Poveastea lui Teodor episcopul Edesului (118<sup>v</sup>–123<sup>v</sup>)<sup>19</sup>
43. A părintelui Serapion [123<sup>v</sup>–124<sup>r</sup>]
44. Pentru *un călugăr* ce cădea des în curvie [124<sup>r</sup>–124<sup>v</sup>]  
Al doilea Otecinic<sup>20</sup> (125<sup>r</sup>–222<sup>v</sup>)
45. A unui călugăr înșălat de drac<sup>21</sup> (125<sup>r</sup>–127<sup>v</sup>)
46. Pentru *un bogat* din Iersualim [127<sup>v</sup>–128<sup>r</sup>]
47. A părintelui Cronii [128<sup>r</sup>]

<sup>10</sup> În text : Pentru *un călugăr* din Muntele Sinai, apoi s-au făcut ovreaiu.

<sup>11</sup> În text : Pentru *un tâlhar* ce s-au pocăit cu pocăința.

<sup>12</sup> În text : Pentru Serghie care au fost vâtaf de curve, după aceea s-au călugărit și s-au smerit.

<sup>13</sup> În text: Pentru o călugăriță ce o au aflat în pustie.

<sup>14</sup> În text: Pentru o călugăriță ce s-au aflat în pustiia Iordanului.

<sup>15</sup> În text: Pentru altă călugăriță ce s-au aflat în pustie.

<sup>16</sup> În text: Pentru 3 sihastru, poveaste.

<sup>17</sup> În text: Poveaste de alți trei sihastru.

<sup>18</sup> În text: Poveaste de videnie a unii pravoslavnice fâmei oarecarea foarte de folosu.

<sup>19</sup> În text: Poveastea părintelui Teodor arhiepiscopul Edesului.

<sup>20</sup> În text: Al 2 Otecinic de viețile preacuvioșilor părinți.

<sup>21</sup> În text: Întâia-i a unui călugăr ce s-au înșălat de drac.

48. Pentru *un* frate căzut în curvie [128<sup>r</sup>–128<sup>v</sup>]
49. Pentru *un* bătrân ce l-au prădat tâlharii [128<sup>v</sup>]
50. Pentru *un* bătrân ce-i făcea copi<i>i găngavă [128<sup>v</sup>–129<sup>r</sup>]
51. Pentru *un* bătrân bețiv [129<sup>r</sup>–129<sup>v</sup>]
52. Pentru tâlharii carii au venit la părintele Teodor [129<sup>v</sup>]
53. Pentru părintele Sisoe (129<sup>v</sup>–130<sup>v</sup>)
54. A părintelui Pamvo (130<sup>v</sup>–132<sup>r</sup>)
55. Pentru 2 mireani credincioș ce s-au călugărit [132<sup>r</sup>–132<sup>v</sup>]
56. Pentru 3 draci carii au venit la părintele Teodor [132<sup>v</sup>]
57. Când s-a arătat Hristos ca *un* sărac unui egumen [132<sup>v</sup>–133<sup>r</sup>]
58. Pentru *un* priimitor de streini ispitiți de diavoli [133<sup>r</sup>–135<sup>r</sup>]
59. Pentru părintele Nikon din Sinai [135<sup>r</sup>–135<sup>v</sup>]
60. Pentru părintele Marco Eghipteanul [135<sup>v</sup>–136<sup>r</sup>]
61. Pentru războiul trupesc<sup>22</sup> (136<sup>r</sup>–136<sup>v</sup>)
62. Pentru *cel* ce au căzut în curvie [136<sup>v</sup>–137<sup>r</sup>]
63. A părintelui Pinufie (137<sup>r</sup>–138<sup>v</sup>)
64. A părintelui Ioan Colova (138<sup>v</sup>–139<sup>r</sup>)
65. Pentru o curvă ce o au luat *un* boiar [139<sup>r</sup>–139<sup>v</sup>]
66. A părintelui Daniil (139<sup>v</sup>–140<sup>v</sup>)
67. Pentru o sfântă și înțeleaptă fecioară<sup>23</sup> (140<sup>v</sup>–141<sup>r</sup>)
68. Aceluiaș părinte Daniil (141<sup>r</sup>–141<sup>v</sup>)
69. De părintele Ioan Colova (141<sup>v</sup>–142<sup>v</sup>)
70. Pentru călugării cei robiți în Africa<sup>24</sup> (142<sup>v</sup>–145<sup>r</sup>)
71. Pentru *un* bătrân, anume Hristofor [145<sup>v</sup>–146<sup>r</sup>]
72. Pentru *cel* ce s-au pricit cu dracii 3 ceasuri mai înainte de moarte<sup>25</sup> (146<sup>r</sup>–148<sup>r</sup>)
73. Poveaste pentru *un* tâlhar<sup>26</sup> (148<sup>r</sup>–149<sup>v</sup>)
74. De părintele Gheorghie Arselait (149<sup>v</sup>–151<sup>r</sup>)
75. Pentru Ioan bătrânul [151<sup>v</sup>–152<sup>r</sup>]
76. A părintelui Chiriiac [152<sup>r</sup>–153<sup>v</sup>]
77. A părintelui Leontie [153<sup>v</sup>–154<sup>v</sup>]
78. A părintelui Pavel [154<sup>v</sup>–155<sup>r</sup>]
79. Pentru *un* bătrân negrijnic [155<sup>r</sup>–155<sup>v</sup>]
80. Și iar aceluși părinte de *un* făcător de bine [155<sup>v</sup>–156<sup>r</sup>]
81. Pentru o muiare cu fiul ei ce s-au găsit într-*un* ostrov<sup>27</sup> (156<sup>r</sup>–158<sup>v</sup>)
82. Altă poveaste în chipul aceștia (158<sup>v</sup>–160<sup>v</sup>)
83. De ucenicul părintelui Evloghie [160<sup>v</sup>]
84. Pentru David vâtaful de tâlhari [160<sup>v</sup>–161<sup>v</sup>]
85. Pentru călugărul *cel* mângâiat de înger [161<sup>v</sup>–162<sup>v</sup>]
86. A părintelui Evsevie egumenilor [162<sup>v</sup>]
87. Pentru *un* frate prilăstit de drac [162<sup>v</sup>–164<sup>r</sup>]

<sup>22</sup> În text: Pentru războiul trupesc cum tribuiaște a-l birui.

<sup>23</sup> În text: Pentru o sfântă și înțeleaptă fată, anume Tomaida.

<sup>24</sup> În text: Pentru niște călugări robiți în Africa.

<sup>25</sup> În text: Pentru un om ce s-au pricit cu dracii 3 ceasuri mai înainte de moarte.

<sup>26</sup> În text: Pentru un tâlhar poveaste.

<sup>27</sup> În text: Pentru o muiare ce o au găsit într-un ostrov cu un fecior al ei.

88. A părintelui Dula [164<sup>r</sup>–165<sup>r</sup>]
89. A părintelui Ștefan [165<sup>r</sup>]
90. A părintelui Hristodul [165<sup>r</sup>–165<sup>v</sup>]
91. Pentru *un bogat* din Alexandria [165<sup>v</sup>–166<sup>r</sup>]
92. Poveaste de părintele Dula<sup>28</sup> (166<sup>r</sup>–168<sup>v</sup>)
93. Pentru părintele Gherasim [168<sup>v</sup>–169<sup>r</sup>]
94. Pentru ucenicul ce i să gătitise 7 steme [169<sup>r</sup>–169<sup>v</sup>]
95. Când s-au arătat Hristos stricat în cale egumenului lav<rei> [169<sup>v</sup>–170<sup>v</sup>]
96. Pentru încuiatul din Eleon [170<sup>v</sup>–171<sup>r</sup>]
97. Pentru sihastrul *cel* ce ș-au dat haina milostenie [171<sup>r</sup>–171<sup>v</sup>]
98. Pentru bogatul milostiv [171<sup>v</sup>–172<sup>r</sup>]
99. Viița preacuvioasei Evpraxiei<sup>29</sup> (172<sup>v</sup>–179<sup>v</sup>)
100. Pentru *un scopit*<sup>30</sup> (180<sup>r</sup>)
101. Pentru ascultarea dobitoacelor [180<sup>r</sup>–180<sup>v</sup>]
102. De părintele Mina [180<sup>v</sup>–181<sup>r</sup>]
103. Pentru Alexandru egumenul [181<sup>r</sup>–181<sup>v</sup>]
104. Altă poveaste în chipul aceștiia [181<sup>v</sup>]
105. Pentru nemiluirea care a făcut în lavra părintelui Teodosie [181<sup>v</sup>–182<sup>v</sup>]
106. Pentru *un înger* ce au văzut Macarie [182<sup>v</sup>–186<sup>r</sup>]
107. Pentru fratele *cel* turburat de cugete [186<sup>v</sup>]
108. Pentru *un* sihastru [186<sup>v</sup>–187<sup>r</sup>]
109. Pentru *un* fecior de popă idolesc [187<sup>r</sup>–188<sup>r</sup>]
110. Pentru părintele Isac [188<sup>r</sup>–188<sup>v</sup>]
111. Pentru fratele ce-i luase boiarul țarina [188<sup>v</sup>–189<sup>r</sup>]
112. Pentru *un* lăcuior iar în pustie [189<sup>r</sup>–190<sup>r</sup>]
113. Pentru o călugăriță ce i-au ars trupul în biserică (190<sup>r</sup>–190<sup>v</sup>)
114. Pentru Valerian Patrichie<sup>31</sup> (190<sup>v</sup>–191<sup>r</sup>)
115. Pentru Valindin *cel* îngropat<sup>32</sup> (191<sup>r</sup>–191<sup>v</sup>)
116. Pentru *un* îngropat în beserică<sup>33</sup> (191<sup>v</sup>)
117. O întrebare: „După moarte *cum* să izbăvesc din muncă?” (191<sup>v</sup>–192<sup>v</sup>)
118. Pentru că faptele spăsăsc, iar nu numele [192<sup>v</sup>–194<sup>r</sup>]
119. De viața lui *ști*<sup>34</sup> Grigorie Dvoeslov<sup>35</sup> (194<sup>r</sup>–194<sup>v</sup>)
120. Iar acelu părinte<sup>36</sup> (194<sup>v</sup>–196<sup>v</sup>)
121. Pentru 3 muieri ce s-au aflat în pustie<sup>37</sup> (196<sup>v</sup>–198<sup>v</sup>)
122. Poveaste de părintele Pinufie (199<sup>r</sup>–199<sup>v</sup>)
123. Pentru oarecare ce s-a ispovedit la *un* sihastru<sup>38</sup> (200<sup>r</sup>–200<sup>v</sup>)

<sup>28</sup> În text: *Poveastea părintelui Dula.*

<sup>29</sup> În text: *Viița preacuvioasă Evpraxiei cum s-au nevoit.*

<sup>30</sup> În text: *Poveastea părintelui Daniil pentru un scopit ce era în schituri.*

<sup>31</sup> În text: *Pentru îngroparea lui Valerian Patrichie.*

<sup>32</sup> În text: *Pentru îngroparea lui Valindin.*

<sup>33</sup> În text: *Iar într-acea cetate.*

<sup>34</sup> Sl., în trad.: *sfânt.*

<sup>35</sup> În text: *Din viața lui ști<sup>35</sup> Grigorie Dvoeslov.*

<sup>36</sup> În text: *Iar acelu părinte Grigorie Dvoeslov.*

<sup>37</sup> În text: *Poveaste pentru 3 muieri ce s-au găsit într-o prăpastie.*

<sup>38</sup> În text: *Pentru oaricine ce ș-au ispovedit păcate cătră un sfânt bătrân.*

124. Cuvânt de marele Pavnutie<sup>39</sup> (200<sup>v</sup>–203<sup>v</sup>)
125. Pentru un pustnic din copilărie pierdut<sup>40</sup> (203<sup>v</sup>–204<sup>r</sup>)
126. Pentru un frate ce-l oprea mumă-sa de călugărit [204<sup>r</sup>–204<sup>v</sup>]
127. Pentru groaza venirei lui Hristos [204<sup>v</sup>–205<sup>r</sup>]
128. Pentru un sihastru din lunca marelui Antonie [205<sup>r</sup>–205<sup>v</sup>]
129. Poveastea lui Daniil de Evloghie pietrarul<sup>41</sup> (205<sup>v</sup>–211<sup>r</sup>)
130. Pentru părintele Evloghie [211<sup>r</sup>–212<sup>r</sup>]
131. Pentru un popă lepădat din popie<sup>42</sup> (212<sup>r</sup>–213<sup>r</sup>)
132. Pentru un sihastru credincios [213<sup>r</sup>–214<sup>r</sup>]
133. Pentru un frate bântuit de dracul [214<sup>r</sup>–215<sup>v</sup>]
134. Poveaste aseamenea [215<sup>v</sup>–216<sup>v</sup>]
135. Pentru mulți călugări [216<sup>v</sup>–217<sup>r</sup>]
136. Pentru 3 oameni fără de leane [217<sup>r</sup>–217<sup>v</sup>]
137. Pentru călugării ce pier [217<sup>v</sup>]
138. Pentru 4 cinuri de oameni din cer<sup>43</sup> [217<sup>v</sup>–218<sup>r</sup>]
139. Cum trebuie să stea călugării împotriva diavolului [218<sup>r</sup>]
140. Pentru cel ce s-au închinat idolilor de frica tihanălor<sup>44</sup> [218<sup>v</sup>–219<sup>v</sup>]

A doua copie inedită a cărții populare *Vedenia Sofianeii* a fost, de asemenea, inclusă într-o culegere tip hagiografic. Textul face parte dintr-un codice provenit din biblioteca episcopului Dionisie al Buzăului (este transcris între filele 249<sup>v</sup> și 271<sup>v</sup>) și oferit la data de 17 septembrie 1897 Bibliotecii Academiei Române, unde este păstrat sub cota 1422<sup>45</sup>. Miscelaneul datează de la începutul secolului al XVIII-lea<sup>46</sup> și este intitulat *Pateric cu învățături de viețile și nevoițele preacuvioșilor și purtătorilor de Dumnezeu părinților noștri* (f.1<sup>r</sup>). Acesta conține 300 de file numerotate cu slove-cifră și mecanic, cu cifre arabe, excepție făcând scara manuscrisului, care este numerotată doar cu cifre arabe (f. 299<sup>r</sup>–300<sup>v</sup>). *Patericul* a fost transcris de două mâini (1<sup>r</sup>–12<sup>v</sup>, 299<sup>r</sup>–300<sup>v</sup> și 13<sup>r</sup>–298<sup>v</sup>), ambii copişti fiind necunoscuți. Codicele s-a aflat în posesia mai multor persoane, atât laice, cât și din mediul ecleziastic. Astfel, în 1780 cartea îi parvine unui logofăt Nicolae<sup>47</sup> și, ulterior, lui Grigorie „episcop Argeș”<sup>48</sup>, de la care este furată, în jurul

<sup>39</sup> În text : *Cuvânt de marele Pafnutie călugărul.*

<sup>40</sup> În text : *Pentru un pustnic din copilărie care l-au lepădat Dumnezeu pentru truflia.*

<sup>41</sup> În text : *Poveastea părintelui Daniil pentru Evloghie, tăietoriul de pietri.*

<sup>42</sup> În text: *Pentru un popă lepădat din popie de al său episcop.*

<sup>43</sup> Secvență barată: *cer.*

<sup>44</sup> Tihan, Tihon = zeitate a soartei.

<sup>45</sup> G. Ștrempel, *Catalogul...*, vol. 1, p. 324–325.

<sup>46</sup> Datarea este propusă de G. Ștrempel pe baza analizei grafiei și a însemnărilor din codice.

Vezi *ibidem*.

<sup>47</sup> „A lui Nicolae logofăt 1780” (ms. rom. BAR 1422, f. 157<sup>v</sup>), „A lui Nicolae logofăt, martie 25 1787” (*ibidem*, f. 136<sup>v</sup>), „A lui Nicolae logofăt 1787” (*ibidem*, f. 14<sup>r</sup>), „Al mieu, Nicolae logofăt 1885” (*ibidem*, f. 13<sup>v</sup>). De asemenea, pe partea interioară a primei coperti se găsește o însemnare mai puțin inteligibilă despre moartea acestui logofăt.

<sup>48</sup> „Grigorie episcop Argeș” (*ibidem*, f. 1 liminară). Acesta este Grigore Rătescu, episcop de Argeș între anii 1823–1828 (vezi *Episcopii Argeșului*, în N. Iorga, *Istoria bisericii românești și a vieții religioase a românilor*, vol. 2, București, 1930, p. 356).

anului 1828, de către popa Maxim<sup>49</sup> și cumpărată în 1831, „cu bani peșin”, de părintele Pandele din Curtea Veche, care o pune sub ocrotirea unui blestem: „Acestu Pateric este al părintelui Pandele ot Curtea Veche. Eu l-am cumpărat cu bani peșin. Cine să va ispiti ca să-l fure, să fie sub blestemul sfinților trei sute optusprezece sfinți părinți celor din Nichiia. Ș-am scris eu însumi, cu mâna mea, la luna lui iunie 22, luni, dă la optu ceasuri din zi, spre pomenire, ca să știe. 1831, iunie 22, luni, s-au scris. Ierei Pandele, Curtea Veche” (2<sup>r</sup>-7<sup>r</sup>). De asemenea, numeroșii posesori ai manuscrisului sunt marcați pe marginile inferioare ale filelor prin diferite peceți inelare cu fum (f. 1<sup>r</sup>, 9<sup>r</sup>, 87<sup>r</sup> ș.a.); dintre aceștia îl amintim pe bibliofilul din veacul al XIX-lea, căpitanul Constantin Oltelniceanu<sup>50</sup> care a realizat numeroase sublinieri cu creion roșu.

Având în vedere faptul că ultima parte a scării codicelui a fost pierdută (custodele de la fila 300<sup>v</sup> constând în secvența „Povea-”) și, luând în considerare rațiunile consemnate mai sus, prezentăm în cele ce urmează cuprinsul acestui *Pateric*, semnalând, în notele de subsol, eventualele diferențe dintre titlurile din scară și cele din textele copiate în miscelaneu, precum și cazurile izolate în care au fost transcrise narațiuni care nu se găsesc în cuprinsul manuscrisului<sup>51</sup>:

1. Pentru un călugăr ce s-au înșălat de dracul<sup>52</sup> (1<sup>r</sup>-4<sup>v</sup>)
2. Pentru un bogat din Ierusalim [4<sup>v</sup>-6<sup>r</sup>]
3. Poveastea părintelui Cosmei<sup>53</sup> (6<sup>r</sup>-12<sup>r</sup>)
4. Pentru părintele Sisoe [12<sup>r</sup>-12<sup>v</sup>]
5. Pentru părintele Casian (12<sup>v</sup>-13<sup>r</sup>)
6. Pentru părintele Cronie [13<sup>r</sup>]
7. Pentru a nu osândi pre nimenea<sup>54</sup> (13<sup>v</sup>-14<sup>v</sup>)
8. Pentru tăcere<sup>55</sup> (14<sup>v</sup>-17<sup>v</sup>)
9. Iar de părintele Sisoe<sup>56</sup> (17<sup>r</sup>-18<sup>v</sup>)
10. Pentru părintele Pamvo (18<sup>v</sup>-21<sup>v</sup>)
11. Pentru poslușanie (21<sup>v</sup>-25<sup>v</sup>)

<sup>49</sup> „Această carte ce să numește *Pateric* este a lui popa Maxim, furată de la preaosfinția sa părintele Grigorie, episcopul Argeșului 1828” (*ibidem*, f. 1 liminară). Pe aceeași filă se găsește și o însemnare târzie în care este criticat cel care a furat cartea: „Cine au făcut dedesub aceea iscălitură, că nu este cu cuviniță să facă osândi pre nimenea”. Cel mai probabil însemnarea despre furt este tăiată de autorul acestei iscălituri.

<sup>50</sup> Vezi Marin Bucur, *Biblioteca unui bibliofil orientalist român, în prima jumătate a secolului al XIX-lea*, în *Revista de istorie și teorie literară*, XXV, 1976, nr. 2, p. 279-293; vezi și I. Lupu, *Un bibliofil român din prima jumătate a veacului al XIX-lea: căpitanul Constantin Oltelniceanu*, în *Studii și cercetări de bibliologie*, nr. 3, 1960, p. 129-150; vezi și *ibidem*, în *Studii și cercetări de bibliologie*, nr. 5, 1963, p. 79-104.

<sup>51</sup> Începând cu intrarea 65, titlurile au fost transcrise numai din textele care compun manuscrisul, ultima parte a scării fiind pierdută.

<sup>52</sup> În text: *Povestire din început pentru un călugăr ce s-au înșălat de dracul*.

<sup>53</sup> În text: *Cozmei*.

<sup>54</sup> În text: *Pentru a nu osândi pre nimeani, poveaste*.

<sup>55</sup> În text: *Cuvânt pentru tăcere*.

<sup>56</sup> În text: *De semnare cuvânt de părintele Sisoe*.

12. Pentru părintele Daniil<sup>57</sup> (25<sup>v</sup>–26<sup>v</sup>)
13. Pentru războiul cel trupesc<sup>58</sup> (26<sup>v</sup>–28<sup>r</sup>)
14. Pentru părintele Pinufie<sup>59</sup> (28<sup>r</sup>–30<sup>r</sup>)
15. Și altă poveaste în chipul aceștia (30<sup>r</sup>–31<sup>r</sup>)
16. Poveaste de părintele Ioan Colova pentru seamne<sup>60</sup> (31<sup>r</sup>–32<sup>v</sup>)
17. Pentru părintele Daniil<sup>61</sup> (32<sup>v</sup>–33<sup>v</sup>)
18. Pentru o sfântă fecioară<sup>62</sup> (33<sup>v</sup>–34<sup>v</sup>)
19. Pentru părintele Daniil<sup>63</sup> (34<sup>v</sup>–35<sup>r</sup>)
20. Pentru părintele Teofil marele episcop<sup>64</sup> (35<sup>r</sup>–35<sup>v</sup>)
21. Pentru părintele Teodor și Ioan Colova<sup>65</sup> (35<sup>v</sup>–36<sup>v</sup>)
22. Pentru niște călugări robiți în Africa<sup>66</sup> (36<sup>v</sup>–40<sup>v</sup>)
23. Pentru cei ce să ispoveduiescu cătră chipul lui Hristos<sup>67</sup> (40<sup>v</sup>–43<sup>r</sup>)
24. Pentru un om ce s-au pricit cu dracul 3 ceasuri<sup>68</sup> (43<sup>r</sup>–45<sup>v</sup>)
25. Pentru o muiare ce s-au ispovedit<sup>69</sup> (45<sup>v</sup>–47<sup>v</sup>)
26. Poveaste de un tâlhari<sup>70</sup> (47<sup>v</sup>–49<sup>v</sup>)
27. De părintele Gheorghie Arselait<sup>71</sup> (49<sup>v</sup>–52<sup>r</sup>)
28. Iar de un părinte ce petrece în chiliia părintelui Eustroghie [52<sup>r</sup>–53<sup>r</sup>]
29. De părintele Chiriac igumenul [53<sup>r</sup>–55<sup>v</sup>]
30. De părintele Leontie [55<sup>v</sup>–61<sup>r</sup>]
31. Poveaste pentru o muiare ce o au găsit cu un fecior al ei într-o ostrov<sup>72</sup> (61<sup>r</sup>–66<sup>v</sup>)
32. De ucenicii părintelui Euvloghie<sup>73</sup> [66<sup>v</sup>–69<sup>v</sup>]
33. De părintele Eusevie [69<sup>v</sup>–73<sup>r</sup>]
34. De părintele Hristodu [73<sup>v</sup>–74<sup>r</sup>]
35. De părintele Dula<sup>74</sup> (74<sup>r</sup>–81<sup>v</sup>)
36. De un popă ce au botezat pre un cocon mort (81<sup>v</sup>–84<sup>v</sup>)
37. De un sihastru ce avea doao haine [84<sup>v</sup>–85<sup>v</sup>]
38. Pentru un bogat din Antiohia [85<sup>v</sup>–86<sup>r</sup>]
39. De un om ce să dezlega singur din hiară<sup>75</sup> (86<sup>v</sup>)

<sup>57</sup> În text: *Părintele Daniil.*

<sup>58</sup> În text: *Pentru războiul cel trupesc asupra cui se scoală, cum tribuiaște a-l birui.*

<sup>59</sup> În text: *Poveastea părintelui Pinufie.*

<sup>60</sup> În text: *Seamnele cealea ce sânt de părintele Ioan Colova.*

<sup>61</sup> În text: *Părintele Daniil.*

<sup>62</sup> În text: *Poveaste pentru o sfântă fată și înțeleaptă.*

<sup>63</sup> În text: *Poveaste iar aceluiaș părinte Daniil.*

<sup>64</sup> În text: *De părintele Teofil marele episcop.*

<sup>65</sup> În text: *De părintele Ioan Colova.*

<sup>66</sup> În text: *Pentru niște călugări robiți în Fricia.*

<sup>67</sup> În text: *Pentru cei ce se ispoveduiescu cătră chipul Domnului nostru Iisus Hristos.*

<sup>68</sup> În text: *Pentru un om ce s-au pricit cu dracii trei ceasuri mai nainte de moartea lui.*

<sup>69</sup> În text: *Pentru o muiare ce au mersu de se-au ispoveduit.*

<sup>70</sup> În text: *Poveaste de un tâlhariu.*

<sup>71</sup> În text: *Poveaste de părintele Gheorghie Arselait.*

<sup>72</sup> În text: *Poveaste pentru o muiare ce o au găsit cu un fecior al ei într-un ostrov.*

<sup>73</sup> Scris: *εὐβλογίε.*

<sup>74</sup> În text: *Poveaste de părintele Dula.*

<sup>75</sup> În text: *Pentru un om care nevăzuț se-au dezlegaț de-n legături de hiară.*

40. De viața și nevoițele preacuvioasei maicii noastre Eupraxiei<sup>76</sup> (86<sup>v</sup>–114<sup>r</sup>)
41. Poveastea lui Iov carele să chiema mai nainte Iov al bătailor<sup>77</sup> (114<sup>r</sup>–130<sup>v</sup>)
42. Pentru Maria Egipteanca<sup>78</sup> (130<sup>v</sup>–150<sup>r</sup>)
43. De Pelaghia curva, poveaste<sup>79</sup> (150<sup>r</sup>–157<sup>v</sup>)
44. Poveastea părintelui Daniil Scopiul ce au fost în schituri<sup>80</sup> (158<sup>r</sup>–164<sup>r</sup>)
45. De ucenicul părintelui Macarie [164<sup>r</sup>–167<sup>v</sup>]
46. Pentru un frate ce cădea în curvie (167<sup>v</sup>–171<sup>r</sup>)
47. Pentru un bătrân lenevos [171<sup>r</sup>–174<sup>r</sup>]
48. Pentru un sihastru ce lăcuia în lăturea cea de jos [174<sup>r</sup>–175<sup>r</sup>]
49. Pentru părintele Atanasie<sup>81</sup> (175<sup>r</sup>–182<sup>v</sup>)
50. Pentru lăcomie, mâniia și grija<sup>82</sup> (182<sup>v</sup>–186<sup>r</sup>)
51. Pentru muntele din Tivaida care lăcuiesc mulțime de călugări [186<sup>r</sup>–189<sup>r</sup>]
52. Pentru fericitul Pavel prostu [189<sup>r</sup>–190<sup>v</sup>]
53. Pentru cei ce să îngroapă în besearică<sup>83</sup> (190<sup>v</sup>–191<sup>r</sup>)
54. Pentru îngroparea lui Evalirian Patrichie<sup>84</sup> (191<sup>r</sup>–192<sup>r</sup>)
55. Pentru îngroparea lui Valindin (192<sup>r</sup>–193<sup>r</sup>)
56. Întrebăciune pentru suflet: „să poate mântui după moarte?”<sup>85</sup> (193<sup>r</sup>–196<sup>r</sup>)
57. Poveaste pentru sfântul Grigorie Dialog<sup>86</sup> (196<sup>r</sup>–199<sup>v</sup>)
58. Poveaste pentru trei muieri ce le-au găsit întru prăpastie<sup>87</sup> (199<sup>v</sup>–202<sup>v</sup>)
59. Pentru doi frați ce ș-au pizmuit unul altuia<sup>88</sup> (202<sup>v</sup>–207<sup>v</sup>)
60. Pentru părintele Pinufie<sup>89</sup> (207<sup>v</sup>–215<sup>r</sup>)
61. Pentru oarecine ce s-au ispovedit<sup>90</sup> (215<sup>r</sup>–216<sup>r</sup>)
62. Pentru un bătrân ce era și episcop [216<sup>r</sup>–218<sup>v</sup>]
63. Cuvânt de marele Pafnutie călugărul (218<sup>v</sup>–222<sup>v</sup>)

<sup>76</sup> În text: *Viața și nevoițele preacuvioasei mumei noastre Eupraxiei cum se-au nevoit.*

<sup>77</sup> În text: *Carte lui Iov carele se chiema mai nainte Iov al bătailor.*

<sup>78</sup> În text: *În luna lu aprilie în zioa dentâi, viața și jitiia preacuvioasei Mariei Eghipteneanii carea se citeaște mai vârtoș la bdenie, la canonul lu Andrei Critschi [glosat marginal: Criteanu].*

<sup>79</sup> În text: *Poveastea Pelaghiei curvei.*

<sup>80</sup> În text: *Poveastea părintelui Daniil de alți Scopiți ce au fost în schituri.*

<sup>81</sup> În text: *Cuvânt cu capete a celui ce iaste în sfinți părintelui nostru Atanasie marele patriiarhu al Alexandriei cătră învățăturile lu Dumnezeu și tuturoz celor ce se vor lepăda de lume și celor ce vor vrea să se spășească. Blg(s)vi O(t)čē.*

<sup>82</sup> În text sunt trei titluri separate: *Iar a lui pentru lăcomiia argintului* (182<sup>v</sup>–183<sup>r</sup>), *Iar a lui pentru mâniia* (183<sup>r</sup>), *Iar a lui pentru grija* (183<sup>r</sup>–183<sup>v</sup>), *Iar a lui pentru leanea* (183<sup>v</sup>). În continuare, între filele 183<sup>v</sup> și 186<sup>r</sup>, s-au copiat o serie de scurte povestiri inexistente în scara codicelui.

<sup>83</sup> În text: *Întrebăciune pentru cei ce se îngroapă în besearică.* În continuare, între filele 190<sup>v</sup> și 191<sup>r</sup>, a fost copiată narațiunea *Pentru o călugăriț ce i-au ars trupul în besearică*, absentă din scara codicelui.

<sup>84</sup> În text: *Pentru îngroparea lui Valiriian Patrichie.*

<sup>85</sup> În text: *Întrebăciune.* Între filele 194<sup>r</sup> și 196<sup>r</sup> au fost copiate și alte scurte povestiri inexistente în scara *Patericului*.

<sup>86</sup> În text: *Poveaste den viața lui stî Grigorie Dvoesloy.*

<sup>87</sup> În text: *Poveaste pentru 3 muieri ce le-au găsit într-o propastie.*

<sup>88</sup> În text: *Poveaste pentru doi frați ce ș-au pizmuit unul altuia.*

<sup>89</sup> În text: *Poveaste de părintele Pinufie.*

<sup>90</sup> În text: *Pentru oarecine ce ș-au ispovedit păcatele lui cătră un sfânt bătrân.*

64. Pentru oarecine ce s-au postit din copilărie și pentru trufie s-au lepădat de Dumnezeu<sup>91</sup> (222<sup>v</sup>–225<sup>r</sup>)
65. Poveastea părintelui Daniil de Evloghie tăietoriul de piatră (225<sup>r</sup>–233<sup>v</sup>)
66. Pentru un popă lepădat de popie den popie de episcupu/ lui (233<sup>v</sup>–234<sup>v</sup>)
67. Pentru un popă, iar lepădat, iar în chipu/ aceluia (234<sup>v</sup>–235<sup>v</sup>)
68. Pentru alt popă ce au căzu/ în curvie (235<sup>v</sup>–244<sup>r</sup>)<sup>92</sup>
69. Pentru un sărac den besareca Svintei Născătoarei lu Dumnezeu Preacistii în Halcopratii (244<sup>r</sup>–247<sup>v</sup>)<sup>93</sup>
70. Pentru ruga cum se cade a te ruga *ști*<sup>94</sup> Casiiian (247<sup>v</sup>–249<sup>v</sup>)<sup>95</sup>
71. Poveastea și videnia a unii pravoslavnice fâmei oarecarea foarte de folos spăseniei (249<sup>v</sup>–271<sup>v</sup>)
72. De viața Sfântului Ioan Milostivul (271<sup>v</sup>–287<sup>v</sup>)
73. Poveastea de *ști*<sup>96</sup> Macarie Rimleanul (287<sup>v</sup>–298<sup>v</sup>)

Din descrierea celor două paterice se poate observa că, deși acestea au în comun unele narațiuni, nu există o legătură directă între ele, ordinea povestirilor fiind distinctă. Este cunoscut faptul că cea mai veche copie a redacției scurte a *Vedeniei Sofianei* (versiunea V = ms. rom. BAR 1505) face parte, de asemenea, dintr-un *Pateric* copiat între sfârșitul veacului al XVII-lea și primele două decenii ale secolului următor<sup>97</sup>. În egală măsură, patericul din urmă prezintă câteva titluri comune cu cele din ms. rom. BAR 1159 și ms. rom. BAR 1422<sup>98</sup>, fără a fi cazul vreunei înrudiri directe între copiile celor trei culegeri hagiografice. Astfel, dat fiind acest context, ne-am aștepta ca cele două copii inedite ale *Vedeniei Sofianei* să se înscrie în redacția scurtă a acestui text, alături de versiunile V, I<sub>1</sub> și I<sub>2</sub>. Însă, după cum am prezentat mai sus, cele două copii conservate în ms. rom. 1159 și ms. rom. 1422 fac parte din redacția lungă a cărții populare. În continuare, vom analiza raporturile dintre copiile conservate în ms. rom. BAR 1313, ms. rom. 1159 și ms. rom. 1422, propunând, în cele din urmă, o stemă de filiație care ar clarifica circulația versiunilor din cadrul acestei redacții.

Spre deosebire de forma scurtă a *Vedeniei Sofianei*, redacția lungă a acestui text se particularizează<sup>99</sup> prin trăsături precum inserțiile unor parafraze din pericope biblice<sup>100</sup>, prezența unor pasaje cu rol moralizator<sup>101</sup> și a unor detalii hagiografice

<sup>91</sup> În text: *Pentru oarecine ci se-au postit de vârsta copilăriei și pentru trufie l-au lepădat Dumnezeu*. Între filele 223<sup>r</sup> și 225<sup>r</sup> au fost copiate și alte narațiuni.

<sup>92</sup> Între filele 237<sup>v</sup> și 244<sup>r</sup> au fost copiate și alte narațiuni.

<sup>93</sup> Între filele 246<sup>r</sup> și 247<sup>r</sup> au fost copiate și alte narațiuni.

<sup>94</sup> Sl., în trad.: *sfântul*.

<sup>95</sup> Conține întrebări și răspunsuri din Isaia Pustnicul și Grigorie Teologul.

<sup>96</sup> Sl., în trad.: *sfântul*.

<sup>97</sup> Vezi *Datarea versiunii V*, în Andrei Timotin, Emanuela Timotin (ed.), *op. cit.*, p. 51–54.

<sup>98</sup> Vezi descrierea acestui *Pateric*, *ibidem*, p. 31–33.

<sup>99</sup> Vezi Andrei Timotin și Emanuela Timotin (ed.), *op. cit.*, p. 61, și Andrei Timotin, *op. cit.*, p. 31–32.

<sup>100</sup> Vezi ms. rom. 1313, f. 242<sup>v</sup>, 244<sup>r</sup>, 247<sup>v</sup>, 249<sup>v</sup>, 253<sup>r</sup>.

<sup>101</sup> Vezi ms. rom. 1313, f. 251<sup>v</sup>, 253<sup>v</sup>.

legate de viețile sfinților Vasile cel Mare, Grigorie de Nazianz și Ioan Gură de Aur<sup>102</sup>. Cele trei versiuni de față (ms. rom. 1313, ms. rom. 1159 și ms. rom. 1422) coincid la nivelul conținutului, descinzând dintr-o traducere comună. Ilustrăm mai jos două exemple de trimitere la textul biblic pentru a susține apartenența celor trei copii la aceeași redacție:

Ms. rom. 1313: „...au zis Domnul prin rostul Isaii proorocul: «Spre care voiu căuta eu, fără numai la cel ce este fără de gâlceavă și tăcut și spre cel smerit cu inima și spre cel ce să teme de mine și să cutremură de cuvintele mele»<sup>103</sup> (244<sup>r</sup>);

Ms. rom. 1159: „...că au zis Dumnezău cu prorocul Isaiia: «Spre care voi căuta, fără numai *cel* ce iaste fără gâlceavă, tăcut și la *cel* smerit și la *cel* ce să teame de mine și să cutremu/ră de cuvintele mele»” (101<sup>v</sup>–102<sup>r</sup>);

Ms. rom. 1422: „...*cum* au zis Dumnezeu cu prorocul Isaiia: «Spre carei voi căuta, fără numai la *cel* ce iaste fără gâlceavă, tăcut și la *cel* smerit și la *cel* ce să teame de mine și se cutremură de cuvintele mele»” (252<sup>r</sup>);

Ms. rom. 1313: „...o femeie iubitoare de Dumnezeu și îmbunătățită ce o chiema Sofiana, care era fată unuiu preot oarecarele dintr-un sat de lângă Țarigrad, ce-l chiema Avidon, care fiică erea cu întreagă înțe/lepciune, crescută cu multă blagocestie și întru frica Domnului, cum au zis marele apostol<sup>104</sup>, întru cercetarea și învățatura nevoirii temerii de Dumnezeu” (242<sup>r-v</sup>)

Ms. rom. 1159: „...o fămeaie iubitoare de Dumnezău și îmbunătățată de o chiema Sofiani, care era fată unui preot oarecarele dintr-un sat de lângă Țarigrad, de *îl* chiema Avidon, și pentru care să întâmplase ea a fi întru firea cea de-a dreapta și cu înțelepciune bună crescută, *cum* au zis marele apostol, întru cercetare și întru învățatura teamerii de Dumnezău” (100<sup>f</sup>)

Ms. rom. 1422: „...o fămeaie iubitoare de Dumnezeu și îmbunătățată de o chiema Sofiani, carea era fată unui preot oarecarele dentr-un sat de lângă Țarigrad, de-*l* chiema Avidon, și pentru care a se tâmplase ea a fi întru firea cea dreaptă și cu înțelepciunea bună crescut-au, *cum* au zis marele apostol, întru cer<ce>tare și întru învățatura teamerii de Dumnezeu” (250<sup>f</sup>)

Încă din eșantioanele puse la dispoziție mai sus este vizibil că, pe lângă faptul că cele trei versiuni fac parte din redacția lungă a scrierii, copiile din ms. rom. 1159 și 1422 sunt mai apropiate una de cealaltă, având puncte comune care le disting față de versiunea G (ms. rom. 1313). Aceste trăsături comune constau în omisiuni, adăugiri, diferențe de topică și selecții lexicale specifice.

#### 1. Omisiuni:

ms. rom. 1313: „întru tot *lăudata* și Sfânta Născătoarea de Dumnezeu” (248<sup>r</sup>)

ms. rom. 1159: „întru tot Sfânta Născătoarea lui Dumnezău” (165<sup>v</sup>)

ms. rom. 1422: „întru tot Sfântă Născătoarea lui Dumnezeu” (256<sup>v</sup>)

<sup>102</sup> Vezi ms. rom. 1313, f. 258<sup>v</sup>–259<sup>r</sup>.

<sup>103</sup> Cf. *Isaia* LXVI, 2.

<sup>104</sup> Cf. *Epistola către Evrei* XII, 28.

- ms. rom. 1313: „Și *îndată* cu cuvântul acela mă luară” (247<sup>v</sup>)  
 ms. rom. 1159: „Și cu cuvântul acela mă luară” (165<sup>f</sup>)  
 ms. rom. 1422: „Și cu cuvântul acela mă luară” (256<sup>f</sup>)

## 2. Adăugiri:

- ms. rom. 1313: „mă luară acei arhangheli înfricoșați” (247<sup>v</sup>)  
 ms. rom. 1159: „mă luară acei *doi* arhangheli înfricoșați” (165<sup>f</sup>)  
 ms. rom. 1422: „mă luară acei 2 arhangheli înfricoșați” (256<sup>f</sup>)

- ms. rom. 1313: „daca să umplură 3 ani, să bolnăvi Sofiiana puțin” (260<sup>f</sup>)  
 ms. rom. 1159: „deaca se umplură 3 ani, *era a se vedea înfricoșata vedea minune*, că se bolnăvi puținel Sofiana” (271<sup>v</sup>)  
 ms. rom. 1422: „deaca s-au umplut trei ani, *era a să vedea înfricoșată minune*, că s-au bolnăvit Sofiiana puținel” (118<sup>v</sup>)

- ms. rom. 1313: „și au petrecut cu blagosloveniia preaosfințitului patriarhu” (260<sup>f</sup>)  
 ms. rom. 1159: „și au petrecut *în tăceare* cu blagosloveniia svântului patriarh” (271<sup>v</sup>)  
 ms. rom. 1422: „și au petrecut *în tăceare* cu blagosloveniia sfântului patriarh” (118<sup>v</sup>)

## 3. Diferențe de frazare

- ms. rom. 1313: „și au văzut *bunătățile* cele ce-s gătite dreptilor” (243<sup>f</sup>)  
 ms. rom. 1159: „și au văzut ceale ce sânt gătite *bunătăț* dreptilor” (102<sup>f</sup>)  
 ms. rom. 1422: „au văzut ceale ce-s gătite *bunătăț* dreptilor” (252<sup>f</sup>)

- ms. rom. 1313: „ce lucruri înfricoșate și preaslăvite *ce-s spuse* de a ta femeie” (259<sup>f</sup>)  
 ms. rom. 1159: „ce lucruri înfricoșate și preaslăvite *spune* muiarea ta” (117<sup>v</sup>)  
 ms. rom. 1422: „ce lucruri înfricoșate și preaslăvite *spune* muiarea ta” (270<sup>v</sup>)

## 4. Selecții lexicale diferite

- Ms. rom. 1313: „sultan Mahmet” (242<sup>f</sup>)  
 Ms. rom. 1159: „sultan Ahmet” (100<sup>f</sup>)  
 Ms. rom. 1422: „sultan Ahmet” (249<sup>v</sup>–250<sup>f</sup>)

- Ms. rom. 1313: „luna lui avgust în 6 zile” (242<sup>f</sup>)  
 Ms. rom. 1159: „*mcă*<sup>105</sup> avgust 6” (100<sup>f</sup>)  
 Ms. rom. 1422: „*mcă* avgust 6” (249<sup>v</sup>–250<sup>f</sup>)

- Ms. rom. 1313: „depărtează-te de dânsa” (259<sup>v</sup>)  
 Ms. rom. 1159: „te dezlipeaște de dânsa” (118<sup>f</sup>)  
 Ms. rom. 1422: „te dezlipeaște de // dânsa” (270<sup>v</sup>–271<sup>f</sup>)

În ciuda asemănarilor dintre cele două versiuni din urmă, e necesar să punem în lumină o suită de diferențe existente între acestea, diferențe care rezultă din faptul că versiunea din ms. rom. 1422 nu reprezintă o copie directă a celei din ms.

<sup>105</sup> Sl., în trad.: *lunii*.

rom. 1159. În plus, demn de luat în considerare este că aceste distincții scot la iveală o serie de trăsături asemănătoare între versiunea din codicele conservat sub cota ms. rom. 1422 și versiunea G (ms. rom. 1313). Aceste trăsături constau în omisiuni comune, echivalări apropiate, precum și prezența unui indice temporal specific.

1. Omisiuni:

Ms. rom. 1159: „patriarhu *cetății* Ierusalimului” (271<sup>v</sup>)

Ms. rom. 1313: „patriarhu al Ierusalimului” (260<sup>f</sup>)

Ms. rom. 1422: „patriarhu al Ierusalimului” (118<sup>v</sup>)

2. Echivalări asemănătoare:

Ms. rom. 1159: „s-au dus la Dumnezeu și au *luoat* moșiia lor și casele [...], iară altele *le-au sloboziț* întru slobozirea robilor” (100<sup>v</sup>)

Ms. rom. 1313: „să duseră la Dumnezeu și *lăsară* moșiia lor și casele [...], iară pre altele *le chieltui* la slobozirea robilor” (243<sup>f</sup>)

Ms. rom. 1422: „se duseră cătră Dumnezeu și *lăsară* moșiia lor și casele [...], iar altele *le chieltui* întru slobozirea robilor” (250<sup>v</sup>)

3. Indictionul<sup>106</sup>:

Ms. 1159: „iară de la zidirea lumii ani 7115 *mcă* avgust 6” (100<sup>f</sup>)

Ms. 1313: „iar de la zidirea lumii ani 7115, indicta 4, luna lui avgust în 6 zile” (242<sup>f</sup>)

Ms. 1422: „iar de la zidirea lumiei ani 7115, indicta 4, *mcă* avgust 6” (249<sup>v</sup>)

Din exemplele alăturate rezultă că există o seamă de diferențe între copia din ms. rom. 1159 și din ms. rom. 1422, precum și un număr de asemănări între aceasta din urmă și versiunea G. Aceste puncte comune s-ar explica prin faptul că versiunea din ms. 1313 ar fi o copie indirectă a celei conservate în miscelaneul cu cota ms. rom. 1422. Totuși, chestiunea filiației se complică, întrucât între copiile din manuscrisele 1159 și 1422 se întâlnesc asemănări și diferențe care, în aparență, ar nega legăturile dintre versiunea din urmă și G (ms. rom. 1313). Ne vom opri la două exemple ce constau în prezența/ absența verbului *dicendi* și o opțiune de traducere distinctă:

1. Omiterea verbului *dicendi*:

Ms. rom. 1519: „sau «Cine le-au văzut acealea?» și *zic*: «Să mâncăm și să bem» (102<sup>f</sup>)

Ms. rom. 1313: „sau «Cine le-au văzut acealea?», ci *zic*: «Să bem și să ne îmbrăcăm în haine bune»” (243<sup>f</sup>)

Ms. rom. 1422: „sau «Cine au văzut acealea? Ce să mâncăm și să bem» (252<sup>f</sup>)

2. Traducere diferită:

Ms. rom. 1313: „să *minunară* înspăimântându-să și odată începură unul după altul a cădea la picioarele ei” (246<sup>f</sup>)

<sup>106</sup> Vezi N. Docan, *Despre elementele cronologice în documentele românești*, în *Analele Academiei Române*, Memoriile Secțiunii Istorice, seria II, tomul XXXII, 1910, p. 353–402.

Ms. rom. 1519: „s-au *minunaț* și s-au *ciudit* și au început unul după altul zicând la picioarele ei” (104<sup>f</sup>)

Ms. rom. 1422: „să *minunară* și *se ciudiră* și începură unul cu altul căzând la picioarele ei” (254<sup>v</sup>)

Din cele prezentate mai sus se remarcă faptul că versiunea G prezintă, pe de-o parte, diferențe atât față de versiunea din ms. rom. 1159, cât și față de cea din ms. rom. 1422, iar, pe de altă parte, aceasta se apropie de versiunea păstrată în manuscrisul cu cota 1422. Aproximarea este vizibilă încă din titlul pe care îl poartă textul din fiecare copie, respectiv: „Poveaste de videnie a unii pravoslavnice fâmei oarecarea foarte de folosu” (ms. rom. 1159, f. 100<sup>f</sup>), „Poveastea și videniia a unii pravoslavnice fâmei oarecarea foarte de folos spâseniei” (ms. rom. 1422, f. 249<sup>v</sup>) și „Vedeniia unii pravoslavnice femeii oarecare, foarte de folos spâseni<e>i omenesti” (ms. rom. 1313, f. 242<sup>f</sup>). Pe lângă acest aspect, o serie de omisiuni ne semnaleză faptul că versiunea G (ms. rom. 1313) ar fi o copie a unei versiuni din care derivă și cea din ms. rom. 1422, distincțiile dintre cele două fiind prea accentuate pentru a le plasa sub un raport de filiație directă. Astfel, redăm în continuare câteva omisiuni și echivalări care ar lămurii diferențele dintre copia din ms. rom. 1313 și versiunile din ms. rom. 1159 și 1422:

Ms. rom. 1313: „Deci, mulțămindu lui Dumnezeu, *puse sfatul cel bun întru inima sa și slobozi pre Sofiana* din ceasul acela a să păzi curați, păzindu-și trupurile sale amândoi neîntinate și întru curăție” (259<sup>v</sup>)

Ms. rom. 1159: „Deci au mărit și au mulțămit lui Dumnezău și din ceasul acela au făcut cu totul părăsire de amestecarea trupeză de să păziia amândoi întru curățenie” (118<sup>f</sup>)

Ms. rom. 1422: „Deci mări și mulțămi lui Dumnezeu și den ceasul acela făcu cu totul părăsire de amestecarea trupeză de să păziia amândoi întru curăție” (271<sup>f</sup>)

Ms. rom. 1313: „să se ducă într-o mănăstire de fecioare să se învrednicească *șfântului chip cel îngerescu*” (259<sup>v</sup>)

Ms. rom. 1159: „să să ducă la o mănăstire de călugărițe să să călugărească” (118<sup>f</sup>)

Ms. rom. 1422: „să se ducă la o mănăstire de călugărițe să se facă călugăriță” (270<sup>v</sup>)

Ms. rom. 1313: „Și acolo s-au nevoit de veselii pre toți călugării cei ce era acolo cu lucrurile sale cele plăcute lui Dumnezeu *în postu și în rugăciuni și întru adâncă smerenie au ajunsu*. Și să pristăvi și acela întru bună zmerenie și poslușanie, *stâlpu al răpaosului de veci*” (260<sup>f</sup>)

Ms. rom. 1159: „Și acolo s-au nevoit de veselii pre tot călugării carii era acolo cu lucrure plăcute lui Dumnezău și au pristăvit și acela întru bună smerenie și poslușanie, a *proptealei* răpaosului de veaci” (118<sup>v</sup>)

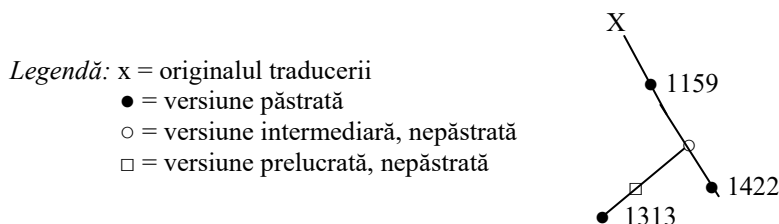
Ms. rom. 1422: „Și acolo se-au nevoit de veselii pre toț călugării ce era acolo cu lucrure plăcute lui Dumnezeu și se pristăvi și acela întru bună smerenie și poslușaniia, a *proptelii* răpaosului de veaci” (271<sup>v</sup>)

Ms. rom. 1313: „Deci acestea grăindu-le Sofiana cătră sora ei cu toată îndrăzneala, tăcu puțin, iară aceia ce să aflare aci pentru *jalea ei, oameni și femei*, dacă auziră, să minunară înspăimântându-să și odată începură unul după altul a cădea la picioarele ei, zicându cu umilință și rugându-o/ cu lacrimi fierbinți ca să le spuie lor cu îndrăznire...” (246<sup>r-v</sup>)

Ms. rom. 1159: „Acestea grăind Sofiana cătră<sup>107</sup> soru-sa, iară ceia ce s-au aflat acolo deaca au auzit, s-au minunat și s-au ciudit și au început unul după altul zicând la picioarele ei de să umilia și să ruga cu lacrimi calde să spuie cu îndrăznire...” (104<sup>r</sup>)

Ms. rom. 1422: „Acestea<sup>108</sup> grăind Sofiana cătră soru-sa, iar ceia ce se aflare acolo deaca auziră, să minunară și se ciudiră și începură unul cu altul căzând la picioarele ei și se umilia și-i se ruga cu lacrimi calde să spuie cu îndrăznire...” (254<sup>v</sup>)

În lumina celor demonstrate mai sus, propunem următoarea stemă de filiație:



Între versiunea păstrată în ms. rom. 1159 și cea conservată în ms. rom. 1422 se interpune o copie în baza căreia se operează o serie de prelucrări ce se oglindesc în copia aflată în miscelaneul cu cota ms. rom. 1313. Considerăm că această soluție ar fi cea care ar explica cel mai bine atât trăsăturile asemănătoare, cât și distincțiile dintre versiunea din ms. rom. 1422 și cea din ms. rom. 1313. Astfel, cu mențiunea că un studiu aprofundat al unui corpus mai mare de copii ar oferi un răspuns mai precis, suntem de părere că cea mai recentă versiune a scrierii eshatologice (din ms. rom. BAR 1313) ilustrează o versiune prelucrată a copiei intermediare dintre cele păstrate în manuscrisele 1159 și 1422.

## CONCLUZII

Cartea populară *Vedenia Sofiane* a pătruns în circuitul de traducere al culturii românești vechi prin intermediul diferitelor tipuri de *Pateric*. Atât redacția scurtă, cât și cea lungă ale acestei scrieri ne parvin grație includerii textului eshatologic în acest tip de culegeri hagiografice. Astfel, versiunea inedită conservată în ms. rom. BAR 1159 reprezintă cea mai veche copie a *Vedeniei Sofiane* în forma sa lungă.

<sup>107</sup> Adăugat intraliniar.

<sup>108</sup> Urmat de secvența barată: *Sof.*

Ce-a de a doua copie inedită, păstrată în ms. rom. BAR 1422, se apropie de cea mai recentă copie a textului, respectiv versiunea G (ms. rom. BAR 1313) care, până acum, reprezenta singurul reper în baza căruia ne era cunoscută redacția lungă a acestei scrieri. Un studiu sistematic al patericelor și, în special, a *tipurilor* de paterice care s-au difuzat în manuscrisele românești premoderne ar clarifica circulația unor texte care fie provin din *Sinaxar* și, ulterior, se autonomizează (*Viața sfintei Maria Egipteanca*, *Viața sfintei Pelaghia* ș.a.), fie reprezintă cărți populare de sine stătătoare (*Vedenia Sofianei*) sau chiar scrieri filocalice independente (*Cuvântul de folos* al lui Avva Filimon).

#### TWO LESSER-KNOWN MANUSCRIPTS OF *THE VISION OF SOFIANA*

(Abstract)

The present article aims to shed light on the long recension of the eschatological text *The Vision of Sofiana* by bringing forth two unedited versions which date back to the beginning of the 18<sup>th</sup> century. Thus, the version preserved in the Romanian Academy Library ms. no. 1159 represents the oldest copy of the long form of the visionary text, whereas the one found in the Romanian Academy Library ms. no. 1422 is much more akin to the already known version from the 19<sup>th</sup> century (Romanian Academy Library ms. no. 1313).

**Cuvinte-cheie:** *Vedenia Sofianei*, eshatologie, redacție lungă, copii inedite, *Pateric*.

**Key-words:** *The Vision of Sofiana*, eschatology, long recension, unedited manuscripts, *Patericon*.

*Institutul de Lingvistică al Academiei Române  
„Iorgu Iordan – Alexandru Rosetti”  
București, Calea 13 Septembrie nr. 13*